

Facklig migrationspolitik – Svenska kommunalarbetsareförbundet, migration och fackliga gränsdragningar 1972-2015

Daniel Stridh
(daniel.stridh@ekohist.su.se)

Inledning

Det cirkulär som LO den 9 februari 1972 skickade ut till samtliga av sina anslutna förbund kan sägas symbolisera slutet på den efterkrigstida migrationsregimen i Sverige vilken hade karaktäriserats av en relativt fri, om dock internt reglerad, arbetskraftsinvandring utifrån delvis korporativistiska principer.¹ Migrationen till Sverige efter denna tidpunkt bestod av en nordisk arbetskraftsinvandring, flyktinginvandring och, kanske framförallt, anhöriginvandring – kategoriseringar som med tiden skulle komma att få alltmer politiska dimensioner.²

Vad som framgår i LO:s cirkulär är både fackföreningsrörelsens historiska inflytande över svensk migrationspolitik men också den ambivalenta hållning gentemot både migrerad som kvinnlig arbetskraft som svensk fackföreningsrörelse långt tidigare givit uttryck för i både retorik och praktik.³ LO uppgav i cirkuläret att man förväntade sig en konjunkturuppgång under 1972 vilket skulle komma att medföra ett ökat arbetskraftsbehov inom näringslivet. Detta behov, menade LO, skulle dock inte komma att fyllas med den inhemska arbetskraft som för närvarande gick arbetslös – det vill säga ”kvinnorna, ungdomarna, den äldre arbetskraften och de handikappade” – utan istället skulle arbetsgivarna komma att ”ställa krav på en ökad invandring av utländsk arbetskraft från såväl de nordiska länderna (Finland) som från länderna utanför Norden”.⁴ LO begärde därmed från medlemsförbunden att de skulle föra ”en mera restriktiv politik vad det gäller att tillstyrka arbetstillstånd för icke-nordiska medborgare” men också att samhället använde sig av de arbetsmarknadspolitiska verktyg som skapats för att stimulera ett ökat arbetsdeltagande.⁵ Här lyfte LO – helt i samklang med tidens förändrade genusordning – fram möjligheten till barntillsyn som en viktig faktor för att få undersysselsatta kvinnor att i högre utsträckning delta på arbetsmarknaden och således artikulerades även en dikotomi mellan dels migration och dels kvinnligt arbete med den offentliga sektorn som skärningspunkt.⁶ Liknande differentieringspraktiker skulle även hädanefter komma att förstärka de feminiserings- och

¹ Mikael Byström och Pär Frohnert, *Invandringens historia: från "folkhemmet" till dagens Sverige*, Kunskapsöversikt, 2017:5 (Stockholm: Delegationen för Migrationsstudier (DELM), 2017), 39–41; Jesper Johansson, *"Så gör vi inte i Sverige. Vi brukar göra så här": retorik och praktik i LO:s invandrarpolitik 1945 - 1981*, Acta Wexionensia Humaniora 147 (Växjö: Växjö University Press, 2008).

² Byström och Frohnert, *Invandringens historia*.

³ Yvonne Hirdman, *Med kluven tunga: LO och genusordningen* (Stockholm: Atlas, 2008), 189–93; Jesper Johansson, "Union solidarity in exchange for adaption", i *Reaching a state of hope: refugees, immigrants and the Swedish welfare state, 1930-2000*, red. Mikael Byström och Pär Frohnert (Lund, Sweden: Nordic Academic Press, 2013), 239; Emma Stollo, "I jämställdhetens land. Historiska och intersektionella perspektiv på regleringen av arbetskraftsinvandring.", i *SOU 2014:34. Inte bara jämställdhet: intersektionella perspektiv på hinder och möjligheter i arbetslivet.*, Statens offentliga utredningar, 2014:34 (Stockholm: Fritze, 2014).

⁴ Cirkulär nr 19/72, Cirkulär, 1972, Vol. B3:24, *LO:s arkiv*, Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek (ARAB), Stockholm.

⁵ Cirkulär nr 19/72, Cirkulär, 1972, Vol. B3:24, *LO:s arkiv*, ARAB, Stockholm.

⁶ Om tidsperiodens förändrade genuskontrakt se: Hirdman, *Med kluven tunga*.

etnifieringsprocesser som ännu idag existerar på svensk arbetsmarknad och som resulterat i en både vertikal och horisontell segregering.⁷

Senare samma år, den 1 september 1972, påminde LO sina förbund om den restriktiva linjen men rådde dem nu även att ”till antal, arbetsuppgifter och arbetsort kartlägga antalet finländare, som kommer att få anställningar på den svenska arbetsmarknaden”.⁸ LO hade blivit uppenbart kritisk till den nordiska arbetsmarknadsöverenskommelse som varit på plats sedan 1954 och drev opinionsarbete riktat mot både Inrikesdepartementet och finska LO (LCC). Samtidigt betonade man att den nya restriktiva hållningen ”självfallet” inte gällde den invandrade arbetskraft som redan befann sig i Sverige: ”Den utländska arbetskraften har samma rätt till arbete som svenska arbetstagare i övrigt på arbetsmarknaden.”⁹

I denna text kommer jag att ge en kortare beskrivning av mitt pågående avhandlingsarbete i ekonomisk historia som tar avstamp i just denna social- och migrationspolitiska ambivalens hos fackföreningsrörelsen under det tidiga 1970-talet och i det fackförbund vars verksamhetsområde skulle komma att befinna sig i skärningspunkten mellan de två: Svenska kommunalarbetsförbundet (Kommunal).

Migrationsdiskurser och migrationsregimer – En syftesbeskrivning

Det övergripande syftet med mitt avhandlingsprojekt är att studera hur den svenska fackföreningsrörelsen historiskt har förstått migration i förhållande till sin egen organisering och formering av (politiska) intressen, mål och praktiker. Mer specifikt syftar avhandlingen till att:

- Identifiera och analysera Kommunals migrationsdiskurs(er) och migrationspraktiker under tidsperioden 1972-2015 med fokus på artikuleringen av – och intersektionen mellan – föränderliga subjektpositioner såsom etnicitet/”ras”, kön och klass.
- Undersöka vilka temporala strukturer som omgärdat migrationsdiskurserna, dess förskjutningar, gränser och de sammanhängande facklig-politiska praktikerna.

Med migrationsdiskurs syftar jag här inte bara på Kommunals uppfattningar och ställningstagande rörande migrationspolitiska frågor utan även, och kanske framförallt, på Kommunals förståelse och språkliga artikuleringar av migration och migrationens subjekt. Som sådan inkluderar migrationsdiskursen även historiskt föränderliga differentieringsprocesser – med skiftande betydelser t.ex. av assimilation, integration, kulturpluralism och mångfald – och står i direkt relation till förbundet övriga socialpolitiska målbilder.

Avhandlingens andra syfte handlar om att undersöka hur olika meningsförskjutningar och institutionella praktiker förändrats i olika temporala hastigheter och i förhållande till migrationsdiskursens övriga element, något jag i min avhandling kommer att referera till som föränderliga *migrationsregimer*. Användningen av regimbegreppet har på senare tid vuxit inom migrationsstudier men är samtidigt ett omstritt begrepp som refererar till en mängd olika teoretiska ingångar med flertalet ontologiska, epistemologiska och politiska utgångspunkter.¹⁰ Med begreppet syftar jag i min avhandling delvis på det nexus av juridiska regelsystem, normer, beslutsprocesser och aktörer som påverkar de migrationspolitiska praktikerna, men också på den politiska rationalitet med vilken migration framträder som ett

⁷ Paulina de los Reyes, ”Folkhemmets paradoxer. Genus och etnicitet i den svenska modellen”, *Tidskrift för genusvetenskap*, nr 2 (2000).

⁸ Cirkulär nr 94/72, Cirkulär, 1972, Vol. B3:24, *LO:s arkiv*, ARAB, Stockholm.

⁹ Cirkulär nr 94/72, Cirkulär, 1972, Vol. B3:24, *LO:s arkiv*, ARAB, Stockholm.

¹⁰ Kenneth Horvath, Anna Amelina, och Karin Peters, ”Re-Thinking the Politics of Migration. On the Uses and Challenges of Regime Perspectives for Migration Research”, *Migration Studies* 5, nr 3 (01 november 2017): 303.

särskilt samhälleligt och historiskt problem. Sådana regimer bestämmer således, bland annat, vilka som anses ha rätt att vistas och arbeta inom ett lands gränser och vilka rättigheter som migrationen medför, regimer som både medverkar till och görs meningsfulla utifrån en konstruktion av nationen, medborgarskapets villkor och relationen till rådande välfärds- och genusregimer.¹¹ Detta resonerar även med Anna C. Kortewegs foucauldianska användning av regimbegreppet såsom “technologies that align bodies in regulated formations in the space of migration, where contemporary migration is predicated on the existence of an international system of nation-states.”¹²

Två parallella narrativ – forskningsläge och problemformulering

Motiven bakom LO:s beslut att i princip strypa den utomnordiska arbetsmigrationen till Sverige har diskuterats av flera forskare som pekar på olika ekonomiska, politiska och kulturella förklaringsfaktorer.¹³ Oavsett om orsakerna till beslutet bör betraktas som överbestämda eller inte så hade det onekligen effekt på arbetskraftmigrationen till Sverige och kom även att påverka den svenska migrationspolitikens framtida ramverk. Ett återkommande narrativ inom svensk migrationshistoria har varit att migrationen till Sverige sedan 1972 framförallt har utgjorts av flyktinginvandring (som LO ställt sig relativt likgiltig inför) men denna skarpa distinktion mellan arbetskraftsinvandring och flyktinginvandring har samtidigt ifrågasatts från flera håll.¹⁴

Tidigare relevant forskning kring svensk arbetsmarknad, migration och fackföreningsrörelsen har behandlat en del av de frågor som jag är intresserad av men har samtidigt tenderat att framförallt fokusera på antingen efterkrigstidens migrationsregim (och inte på perioden efter 1972) eller på LO:s migrationspolitiska retorik och praktik.¹⁵ Vad tidigare forskning dock påvisat är hur koloniala tankestrukturer format den svenska fackföreningsrörelsens självbild och hur rasifierade grupper på olika sätt representerats som stående utanför den ”riktiga”, d.v.s. svenska, vita och manliga, arbetarklassen.¹⁶ LO:s

¹¹ Magnus Dahlstedt och Anders Neergaard, ”Crisis of Solidarity? Changing Welfare and Migration Regimes in Sweden”, *Critical Sociology*, 15 november 2016; Helma Lutz, ”Care as a Fictitious Commodity: Reflections on the Intersections of Migration, Gender and Care Regimes”, *Migration Studies* 5, nr 3 (01 november 2017): 356–68.

¹² Anna C. Korteweg, ”The Failures of ‘Immigrant Integration’: The Gendered Racialized Production of Non-Belonging”, *Migration Studies* 5, nr 3 (01 november 2017): 430.

¹³ Se t.ex. Christina Johansson, ”Beyond Swedish self-image”, i *Reaching a state of hope: refugees, immigrants and the Swedish welfare state, 1930-2000*, red. Mikael Byström och Pär Frohnert (Lund, Sweden: Nordic Academic Press, 2013), 273; Johansson, *Så gör vi inte i Sverige. Vi brukar göra så här*; Christer Lundh och Rolf Ohlsson, *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring*, 2.rev. uppl (Stockholm: SNS förl, 1999).

¹⁴ Stollo, ”I jämställdhetens land. Historiska och intersektionella perspektiv på regleringen av arbetskraftsinvandring.”

¹⁵ Viktiga bidrag inom detta fält utgörs av bl.a.: Johansson, *Så gör vi inte i Sverige. Vi brukar göra så här*; Zeki Yalcin, *Facklig gränspolitik: Landsorganisationens invandring- och invandrapolitik 1946 - 2009*, Örebro studies in history 9 (Örebro: Univ, 2010); Björn Horgby, *Dom där: främlingsfientligheten och arbetarkulturen i Norrköping 1890 - 1960* (Stockholm: Carlsson, 1996); Johan Svanberg, *Arbetets relationer och etniska dimensioner: Verkstadsföreningen, Metall och esterna vid Svenska Stålprensning AB i Olofström 1945-1952*, Linnaeus University dissertations, nr 9/2010 (Växjö: Linnaeus University Press, 2010); Denis Frank, *Staten, företagen och arbetskraftsinvandringen: en studie av invandringspolitiken i Sverige och rekryteringen av utländska arbetare 1960 - 1972*, Acta Wexionensia Samhällvetenskap 67 (Växjö: Växjö Univ. Press, 2005); Olle Jansson, *Industriell invandring: utländsk arbetskraft och metall- och verkstadsindustrin, i Västmanlands län och på Bulten i Hallstahammar, 1946 - 1967*, Uppsala studies in economic history 100 (Uppsala: Uppsala Univ. Library, 2014).

¹⁶ Diana Mulinari och Anders Neergaard, *Den nya svenska arbetarklassen: rasifierade arbetares kamp inom facket*, 1. uppl (Umeå: Boréa, 2004); Anders Neergaard, ”Fackföreningsrörelsen i ett rasifierat samhälle”, i *Maktens (o)lika förkländnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*, red. Paulina de los Reyes, Diana Mulinari, och Irene Molina (Stockholm: Atlas, 2002).

invandrarpolitik har vidare historiskt varit sammankopplad med en välfärdsnationalism som både riktade in sig på kontrollen av det inhemska arbetskraftsutbudet och kontrollen över arbetarrörelsens identitetskonstruktion.¹⁷ I denna diskurs blev det underförstådda målet att migranter skulle assimileras till förmenta svenska normer, värderingar och praktiker samtidigt som deras strukturella underläge på arbetsmarknaden inte erkändes som ett i huvudsak fackligt problem. Vidare har begreppet ”invandrare” inom LO kopplats samman med socio-ekonomiska problemskildringar och rasifierade arbetare har genom ett tydligt särskiljande mellan ”vi” och ”dom” porträtterats som antingen ett hot eller som hjälplösa och passiva.¹⁸ Likaså har det konstaterats att invandrade kvinnor historiskt har utsatts för orimligt hög arbetsbelastning, att de befunnit sig i ett strukturellt underläge och att det existerat en strukturell utestängning av invandrade kvinnor från den fackliga organiseringen.¹⁹ Kategorin ”invandrarkvinnor” – då de inte osynliggjorts – har artikuleras tillsammans med en etnocentrisk problemideologi i vilken de framställts som ”avvikande” och ”problematiska” och i vilken förklaringar av invandrade kvinnors marginalisering, både på arbetsmarknaden och i samhället i stort, reducerats till psykologiska och kulturella brister.²⁰ Tidigare arbetslivsforskning har vidare påvisat utbredningen av en strukturell etnisk diskriminering i samhället – med en intergenerationell logik – samt att denna tydligt hänger samman med könstillhörighet, klassbakgrund och sexualitet.²¹ Viss tidigare, och betydelsefull, forskning om Kommunals utveckling och agerande sedan 1970-talet har genomförts men denna har framförallt utgjorts av översiktsarbeten eller snävare fallstudier.²² Slutsatsen som kan dras är att Kommunal är relativt marginaliserat inom den samtida forskningen med tanke på dess position som största fackförbund inom LO-kollektivet och dess särskilda position inom den offentliga sektorn med framförallt politiska arbetsgivare.

I Kommunals egna narrativ – exemplifierat i boken *Kommunal: 100 år av kamp och vilja* som gavs ut i samband med förbundets 100 årsjubileum 2010 – framställs förbundets utveckling som intimt sammankopplat med både det Socialdemokratiska partiets historia och det svenska jämställdhetsarbetet vilket artikuleras tillsammans med en tydlig bild av svensk modernitet och progressivitet.²³ Bilden av den typiska kommunalaren konstrueras där inom ramen för en berättelse om den offentliga sektorns framväxt och kraven på jämställdhet, medan frågor kring migration och rasifiering i princip lämnas helt utanför narrativet. Andelen utrikes födda inom förbundet har emellertid ökat från 4 till 23 procent under åren 1975-2014, men inom Kommunals historieförmedling ryms fortfarande inte migrationens betydelse för

¹⁷ Johansson, *Så gör vi inte i Sverige. Vi brukar göra så här.*

¹⁸ Mulinari och Neergaard, *Den nya svenska arbetarklassen.*

¹⁹ Wuokko Knocke, *Invandrade kvinnor i lönearbete och fack: en studie om kvinnor från fyra länder inom Kommunal- och Fabriksarbetareförbundets avtalsområde*, Forskningsrapport 53 (Stockholm: Arbetslivscentrum, 1986).

²⁰ Wuokko Knocke, ”Invandrade kvinnor — vad är »problemet»?”, *Tidskrift för genusvetenskap*, nr 3 (1991): 12.

²¹ Se t.ex. Paulina de los Reyes, ”Etnisk diskriminering i arbetslivet: kunskapsläge och kunskapsbehov” (Stockholm: Landsorganisationen i Sverige (LO), 2008) för en bra sammanställning och Anders Neergaard, *Klassamhällets rasifiering i arbetslivet*, *Klass i Sverige* 14 (Stockholm: Katalys, 2018) för en aktuell diskussion.

²² Ylva Waldermarson, *Mellan individ och kollektiv: kommunal 1960-2010* (Stockholm: Premiss, 2010); Lars Ekdahl, *Välfärdssamhällets spegel: Kommunal 1960-2010* (Stockholm: Premiss, 2010); John Lapidus, ”An Odd Couple: Individual Wage Setting and the Largest Swedish Trade Union”, *Labor History* 56, nr 1 (januari 2015): 1–21; Monika Edgren, ”Antidiskrimineringens dilemma: Representationer i Kommunalarbetaren 2003-2004”, i *Arbetslivets (o)synliga murar: rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering*, red. Paulina de los Reyes, SOU, 2006:59 (Stockholm: Fritzes, 2006).

²³ Kommunal. *Kommunal: 100 år av kamp och vilja*, 2010.

förbundets samtida existensvillkor.²⁴ Frågan kring facket's aktiva roll inom samhällsutvecklingen förskjuts istället till en politisk periferi som frångår Kommunals eget agerande från de politiskt artikulerade gränserna mellan t.ex. offentligt/privat, invånare/medborgare och nation/stat.

Vad som på ett övergripande plan framträder inom historieskrivningen, och i den offentliga diskursen, är vad Paulina de los Reyes har benämnt som två hegemoniska parallella narrativ: arbetskraftsinvandringens övergång till flyktinginvandring (som osynliggjort genusdimensionen) och samhällets förändrade genuskontrakt (som osynliggjort den etniska dimensionen).²⁵ Dessa olika kategoriseringar har vidare framkallat normativa idéer kring skicklighet och kompetens och har som ett resultat bidragit till skapandet av en segregerad arbetsmarknad och marginalisering av invandrade kvinnor. de los Reyes visar även – utifrån en förnyad historisk periodisering – att den svenska arbetsmarknaden under efterkrigstiden har präglats av både en feminiseringsprocess och en etnifieringsprocess som båda givit upphov till en vertikal och horisontell segregation; processer som dock inte kopplats samman i tillräckligt hög grad inom tidigare forskning.²⁶

Kommunal som fallstudie

Sammanfattningsvis har mycket av den tidigare forskningen kring migration och svensk fackföreningsrörelse placerats inom antingen en sociologisk forskningstradition som delvis underteoretiserat problemets temporala dimensioner eller inom en historievetenskaplig tradition som framförallt fokuserat på migrationsprocesser under efterkrigstiden. Då Kommunal genomgått både en feminiseringsprocess – med runt 80 procent kvinnliga medlemmar sedan 1980-talet – och en migrations-/rasifieringsprocess – med 23 procent utrikes födda år 2014 – framträder Kommunal således som ett relevant fall för ekonomisk-historisk forskning ur flera aspekter.

För det första agerar Kommunal inom ett verksamhetsområde som domineras av politiska arbetsgivare i kommuner och landsting. Även om alltför många medlemmar numera är anställda inom den privata omsorgssektorn så är det fortfarande politiska beslut som styr finansieringen av denna sektor (om dock utifrån en uttalad marknadslogik). Kommunal befinner sig på många sätt i centrum för gränsflyttningarna – och gränsens delvisa fragmentering – mellan den offentliga och den privata sfären.

I samband med vad som kan förstås som ett succesivt politiskt-ekonomiskt regimskifte mot en nyliberal ordning har den svenska arbetsmarknaden under den studerade tidsperioden genomgått avsevärda förändringar, och den så kallade svenska modellen utmanats från flera håll.²⁷ 1990-talskrisen kan här betraktas som en avgörande tidpunkt för framväxten av ett nytt socio-ekonomiskt landskap med nya normalitetsförhållanden för både arbetslöshetsnivåer och anställningsvillkor, även om den politiska rationaliteten bakom denna kursomläggning hade

²⁴ Kommunal. *Verksamhetsberättelse*, 1975; Neergaard, *Klassamhällets rasifiering i arbetslivet*. Kommunal anger i sin verksamhetsberättelse för 1975 antalet ”invandrare” i förbundet men vilka medlemmar som ryms inom detta begrepp lämnas tyvärr okommenterat.

²⁵ de los Reyes, ”Folkhemmets paradoxer. Genus och etnicitet i den svenska modellen”.

²⁶ de los Reyes.

²⁷ Begreppet nyliberalism används i den samtida samhällsvetenskapliga diskursen på ibland ganska skiftande och oklara sätt men kommer att få en tydligare bestämning i avhandlingen. Som bl.a. Loïc Wacquant påpekat så är det viktigt att både fråga sig vad som egentligen menas vara nytt i nyliberalismen – i förhållande till den klassiska liberalismen – och hur denna nya doktrin faktiskt gestaltar sig, både materiellt och ideologiskt. Loïc Wacquant, ”Three Steps to a Historical Anthropology of Actually Existing Neoliberalism”, *Social Anthropology* 20, nr 1 (februari 2012): 66–79..

konsoliderats tidigare än så.²⁸ På ett strukturellt plan har denna utveckling haft ojämnt fördelade effekter och skett parallellt med en fortsatt rasifiering och beköning av arbetsmarknaden. Stora delar av Kommunals verksamhetsområde har sedan 1990-talet genomgått stora omvandlingar med ett successivt införande av kvasimarknader och nya styrande principer för den offentliga sektorn. Bland både kvinnliga och utrikes födda arbetare är andelen med tidsbegränsade anställningar högre än genomsnittet och i vissa branscher är förekomsten av ”atypiska” anställningar mycket vanligare än i andra. Inom Kommunals verksamhetsområde uppgår andelen tidsbegränsade anställningar till 29 procent (61 procent bland vårdbiträden) och hos personer födda utanför Norden uppgår siffran till 34 procent samtidigt som de tidsbegränsade anställningarna har krupit längre upp i åldrarna.²⁹ Denna spridningen av prekära arbetsvillkor, som även skett på en global skala, kan förstås som en del av den process som Sandro Mezzadra och Brett Neilson kallar ”multiplikationen av arbete” (multiplication of labor) med vilken kapitalets mervärdesskapande upprätthålls genom en intensifiering, diversifiering och heterogenisering av arbete.³⁰ Nedmonteringen av välfärdssamhället och övergången till en åtstramningsdriven nyliberal modell, tillsammans med förändrade regelverk och migrationspolitiska styrmedel, har således bidragit till en starkt segregerad arbetsmarknad. Jag menar således att det här finns en möjlighet att skapa en förståelse av den samhälleliga och ekonomiska utvecklingen i Sverige sedan 1970-talet genom Kommunal, dess problemformuleringar, diskursiva ramar och fackliga agerande.

För det andra är Kommunal ett fackförbund vars medlemmar inte bara befinner sig inom kvinnodominerade och lågavlönade yrken utan även består av 21 procent födda utanför Norden. Förbundet utgör därmed en relevant fallstudie vid undersökningen av hur intersektionen mellan etnicitet/”ras”, kön och klass historiskt har artikuleras inom det svenska samhället samt vilka effekter dessa diskursiva artikuleringar haft på den fackliga praktiken. Även om LO:s inflytande över svensk migrationspolitik historiskt varit stor har samtidigt centralorganisationens ställningstaganden inte alltid varit i överensstämmelse med de anslutna förbundens egna uppfattningar om arbetsmarknadens funktionssätt och möjliga fackliga strategier. Hur Kommunal historiskt har förstått sina intressen, strategier och målbilder både i förhållande till LO men kanske framförallt i relation till sin egen, och av migrationen förändrade, organiseringsbas är en viktig, och forskningsbar, fråga.

Slutligen, och utifrån ett mer politiskt-strategiskt perspektiv, kvarstår den svenska fackföreningsrörelsens möjligheter att spela en viktig roll även under den nyliberala ordningen då dess mobiliseringspotential har fortsatta effekter på relationen mellan kapital och arbete. För att kunna spela en sådan roll krävs det emellertid att rörelsen – inklusive dess forskare – problematiserar och (åter)politiserar sin egen samhälleliga roll och beaktar de exkluderings-/inkluderingsmekanismer och maktasymmetrier som existerar även inom den egna organisationen. Denna process kommer antagligen att kräva både förnyade motståndsskriptor och allianser och ett förnyat rörelsenarrativ som reartikulerar den fackliga konfliktlinjen.³¹ I detta sammanhang är Kommunals egna problemformuleringar, kunskapsproduktion och representation av det sociala avgörande för att kunna skapa en möjlig progressiv/radikal motkraft. För att förstå denna situation, och den historiska process ur vilken den uppstått, är det emellertid viktigt att inte att hemfalla åt ett nostalgiskt

²⁸ Jenny Andersson, *Mellan tillväxt och trygghet: idéer om produktiv socialpolitik i socialdemokratisk socialpolitisk ideologi under efterkrigstiden*, Acta Universitatis Upsaliensis 67 (Uppsala: Uppsala universitet : Distributor, Uppsala University Library, 2003).

²⁹ Siffror för 2015; Ellinor Odeberg, ”Status: Prekär: en rapport om tidsbegränsat anställda” (Stockholm: Kommunal, 2016).

³⁰ Sandro Mezzadra och Brett Neilson, *Border as method, or, the multiplication of labor* (Durham: Duke University Press, 2013), 87–93.

³¹ Jmf Richard Hyman, ”Austeritarianism in Europe: What Options for Resistance?”, i *Social Policy in the European Union: State of Play 2015*, red. David Natali och Bart Vanhercke (Brussels: ETUI, 2015), 30.

bakåtblickande mot de svenska guldåren och den dåtida arbetarrörelsens strategier utan istället anta ett bredare perspektiv på migration och arbete. Detta kräver, menar jag, en förnyad begreppsbildning och teoretiserande kring migration, gränser och konstitutionen av de politiska subjekt som faktiskt ska organiseras.

Frågeställningar

Utifrån föregående diskussion kan fyra frågeställningar formuleras som kommer att ledsaga den fortsatta undersökningen:

- Hur har Kommunals migrationspolitiska ställningstaganden formulerats och förändrats under tidsperioden 1972-2015?
- Hur har relationen mellan Kommunals migrationsdiskurs(er) och förbundets övriga fackliga, sociala och politiska målsättningar förstås och förändrats?
- Vilka subjektspositioner – t.ex. etnicitet/”ras”, kön och klass – har artikulats inom Kommunals migrationsdiskurser under åren 1972-2015 – d.v.s. vilka subjektiviteter har *rymts* inom Kommunals diskurser och hur har dessa förändrats?
- Vilka *facklig-politiska* subjektiviteter framträder inom Kommunals migrationsdiskurser och tillsammans med vilka intressen, mål och strategier återkommer dem?

Migration, gränser och fackliga subjekt

Teoretiskt utgår mitt avhandlingsarbete från tre huvudsakliga fält som också kommer att styra avhandlingens metodologi: (post-)marxistisk teori, kritiska migrationsstudier och postkolonial feminism; till detta kan även läggas en överbryggande intersektionell analys med syfte att förbinda de teoretiska fältens ibland disjunkte element, subjekt och inbördes förhållanden.

Reproduktivt omsorgsarbete och fackets sociala grund

Från marxistiskt och feministiskt håll har bl.a. Nancy Fraser argumenterat för att delar av kapitalismens bakgrunds- och möjlighetsvillkor går att finna utanför den ekonomiska sfärens marknadslogik och att detta konstruerade separations/beroendeförhållande historiskt har omgärdats av skiftande gränsspänningar, eller ”boundary struggles”, och samhällskonflikter.³² Fraser betraktar inte den kapitalistiska varuformen som koloniserande livsvärlden utan menar, tvärtom, att denna form är beroende av konstruktionen av en icke-varufierad eller ”icke-ekonomisk” sfär. På liknande sätt hävdar Sandro Mezzadra att kapitalismen kan förstås som ”the abstract matrix that articulates (and constantly reshuffles) the relations between economy and culture (and politics, and law, etc.)” samtidigt som han kopplar samman denna matris med en modernitetens heterogenitet som inrymmer skiftande subjektformer.³³

Vidare menar Fraser att samhällets reproduktiva omsorgsarbete – som en avgörande del av kapitalismens bakgrundsvillkor och en viktig faktor i min avhandling – står i ett särskilt spänningsförhållande till den rådande ackumulationslogiken: ”every form of capitalist society harbours a deep seated social reproductive ’crisis tendency’ or contradiction: on the one hand social reproduction is a condition of possibility for sustained capital accumulation; on the other, capitalism’s orientation to unlimited accumulation tends to destabilize the very processes of social reproduction on which it relies.”³⁴ I detta spänningsförhållande torde det

³² Nancy Fraser, ”Behind Marx’s Hidden Abode”, *New Left Review*, II, nr 86 (2014): 55–72; Nancy Fraser, ”Contradictions of Capital and Care”, *New Left Review*, II, nr 100 (2016): 99–117.

³³ Sandro Mezzadra, ”Bringing Capital Back in: A Materialist Turn in Postcolonial Studies?”, *Inter-Asia Cultural Studies* 12, nr 1 (mars 2011): 156.

³⁴ Fraser, ”Contradictions of Capital and Care”, 100.

även gå att finna ledtrådar till arbetsmarknadens historiskt föränderliga feminiserings- och rasifieringsprocesser samt dess koppling till migrationspolitiska ställningstaganden (inte minst hos fackföreningsrörelsen). Den svenska arbetskraftens differentiering under efterkrigstiden befästes genom en social process som innefattade både en ambivalent inställning till det ökade kvinnliga förvärvsarbetet och en diskussion kring vilka som skulle utgöra reservarbetskraften vid industrins arbetskraftsbrist: gifta (svenska) kvinnor eller (kvinnliga och manliga) migranter.³⁵ Den (primär)kommunala sektorns utbyggnad, som medförde både en professionalisering av det reproduktiva omsorgsarbetet och en proletarisering av dess arbetare, kom att möjliggöra ett ökat deltagande för (svenska) kvinnor på arbetsmarknaden samtidigt som denna sektor i sig befästes som en i huvudsak feminiserad arbetsplats, ofta med deltidstjänstgöring som normalfall.

Det kan i sammanhanget vara värt att förtydliga att jag i min analys inte utgår från en mer ortodox marxistisk förståelse av samhällsliga subjektsformationer och betraktar därmed inte den politiska eller fackliga organiseringen som centrerad kring några historiskt givna revolutionära subjekt. Fackets historiska roll, intressen och strategier har det tidigare teoretiserats kring från flera håll, ofta med målet att finna en definition av fackföreningars egentliga intressen och mål. Samtidigt har dock den svenska socialdemokratin och den reformistiska fackföreningsrörelsen historisk även fungerat som en disciplinerande kraft gentemot sina medlemmar och ofta sökt ensamrätt till uttydningen av arbetarklassens intressen.³⁶ Även om fackföreningsrörelsens möjlighetsbetingelser på ett abstrakt plan alltså går att finna inom en viss historisk samhällsformation kan inte dess sociala och historiskt konkreta framträdelseformer reduceras till en viss ekonomisk process. Kommunals roll och mål är onekligen att tillvarata sina medlemmars intressen i relationen till arbetsgivarnas, men den faktiska formeringen och artikulationen av dessa intressen betraktar jag som en *politisk* handling, och dess historia som en empirisk fråga som inte kan definieras på förhand.

Kritiska migrationsstudier

Ett återkommande narrativ inom svensk migrationshistoria har, som tidigare nämndes, utgått från att migrationen till Sverige under senare tid framförallt utgjorts av flyktinginvandring samtidigt som denna skarpa distinktion mellan arbetskraftsmigranter och flyktingar har ifrågasatts av flertalet forskare.³⁷ Historikerna Marlou Schrover and Deirdre Moloney betonar att differentieringar inom migrationsprocessen sker både explicit av stater mellan olika kategorier av migranter och implicit mellan olika analyskategorier (t.ex. klass, kön och etnicitet/"ras").³⁸ Dessa kategorier bör dock inte betraktas som stabila element utan anpassas i relation till förändrade strukturer och politiska styrmedel; de kan således betraktas som "communicating vessels: migrants change categories, and the bureaucrats who decide on entry or residence might allocate them to different categories."³⁹ Vidare är sådana kategoriseringspraktiker sammanflätade med maktrelationer och fungerar som styrningsteknologier med syfte att erkänna eller förneka rättigheter hos olika kollektiv av

³⁵ de los Reyes, "Folkhemmets paradoxer. Genus och etnicitet i den svenska modellen"; Hirdman, *Med kluven tunga*.

³⁶ Se t.ex. Åsa Linderborg, *Socialdemokraterna skriver historia : historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892-2000*, Atlas akademi (Stockholm: Atlas, 2001).

³⁷ Strollo, "I jämställdhetens land. Historiska och intersektionella perspektiv på regleringen av arbetskraftsinvandring."; Mezzadra och Neilson, *Border as method, or, the multiplication of labor*; David Scott FitzGerald och Rawan Arar, "The Sociology of Refugee Migration", *Annual Review of Sociology* 44, nr 1 (30 juli 2018): 387–406.

³⁸ Marlou Schrover och Deirdre Moloney, "Introduction", i *Gender, Migration and Categorisation : Making Distinctions between Migrants in Western Countries, 1945-2010*, red. Marlou Schrover och Deirdre Moloney (Amsterdam University Press, 2013), 7.

³⁹ Schrover och Moloney, 9.

individer. Denna dikotomi mellan ofrivillig migration (flyktingar) och ekonomisk migration (arbetskraftsinvandrare) kommer även i mitt avhandlingsarbete att problematiseras.

Inom kritiska migrationsstudier (KMS) problematiseras vidare idén om gränser som neutrala linjer mellan redan föreexisterande politiska entiteter och betraktas istället som konstituerande strategier för den sociala världen – ”if there were no borders, there would be no migrants - only mobility” som Nicholas de Genova riktigt noterar.⁴⁰ Enligt Etienne Balibar undgår dock gränsen en enkel definition eftersom “to mark out a border is, precisely, to define a territory, to delimit it, and so to register the identity of that territory” och att “to define or identify in general is nothing other than to trace a border, to assign boundaries to borders”.⁴¹ Oavsett gränsens fiktiva natur är dess konkreta karaktär dock en fråga om liv och död för en mängd människor på en global skala. För Balibar visar gränsernas historia – och deras överbestämda, polysemiska och heterogena karaktär – dem som varande ”places of separation and contact or confrontation, areas of blockage and passage.”⁴²

Enligt Mezzadra och Neilson bör förståelsen av olika migrationsprocesser kopplas till just gränsernas och gränsdragningarnas produktiva egenskaper som inneboende element i det kapitalistiska systemet: “In the *fabrica mundi* of the contemporary world, borders are instrumental in producing space, labor power, markets, jurisdictions, and a variety of other objects in ways that converge on the production of subjectivity.”⁴³ Enligt Mezzadra och Neilson har globaliseringen inte lett till en uppluckring av gränser utan snarare till deras spridning då dessa spelar en avgörande roll inom den sentida kapitalismens produktion av heterogen tid och rum och i att upprätthålla systemets produktionssätt.⁴⁴ Gränser och gränsdragningar betraktas som viktiga instrument inom kapitalets cirkulationsprocess då de möjliggör styrningen av globala förbindelser mellan människor, pengar och varor. Vidare fungerar gränser som en sorts epistemologiska apparater genom vilken produktionen av både differentieringar och sammankopplingar sker vid etablerandet av taxonomier och begreppsliga kunskapshierarkier.⁴⁵

Enligt Sandro Mezzadra och Brett Neilson måste den gängse binära uppdelningen mellan inkludering och exkludering ur detta perspektiv problematiseras då den tidigare av dessa ofta antingen neutraliserats eller betraktats som något självklart socialt gott inom den politiska diskursen. I själva verket har emellertid inkludering ofta använts som ett medel för exploatering och som ett instrument för disciplinering. För att kunna beakta dessa förändringar föreslår Mezzadra och Neilson begreppet *differentiell inkludering* (differential inclusion) som betecknande för den differentieringsprocess i vilken “exclusion always operates in tandem with an inclusion that is never complete, fracturing and dividing identities in ways that are not necessarily compatible and scattering differences across social and political spaces”.⁴⁶ Den nuvarande migrationsregimen karaktäriseras, enligt dem, av en differentiell inkluderingsprocess som delvis luckrat upp förbindelsen mellan de samhälleliga elementen medborgarskap och arbetare, och som dessutom förändrat villkoren för de nationella fackföreningarnas handlingsramar.⁴⁷ Med begreppet differentiell inkludering betonas samtidigt gränsernas temporala dimensioner som villkorar hur länge en migrant förblir en migrant och därmed “remains an object of difference and hence a target for

⁴⁰ Nicholas De Genova, “‘We Are of the Connections’: Migration, Methodological Nationalism, and ‘Militant Research’”, *Postcolonial Studies* 16, nr 3 (september 2013): 253.

⁴¹ Étienne Balibar, “What Is a Border?”, i *Politics and the Other Scene*, Phronesis (London: Verso, 2002), 76.

⁴² Balibar, 77.

⁴³ Mezzadra och Neilson, *Border as method, or, the multiplication of labor*, 280.

⁴⁴ Mezzadra och Neilson, 62.

⁴⁵ Mezzadra och Neilson, 16.

⁴⁶ Mezzadra och Neilson, 161.

⁴⁷ Sandro Mezzadra och Brett Neilson, “Between Inclusion and Exclusion: On the Topology of Global Space and Borders”, *Theory, Culture & Society* 29, nr 4–5 (juli 2012): 58–75.

integration.”⁴⁸ Processer av differentiell inkludering och multiplikationen av arbete producerar således politiska subjektiviteter som inte enkelt passar in i redan etablerade kategorier av tillhörighet, såsom de som vanligtvis associeras med fackföreningsrörelsens kamp.⁴⁹

Medan den tidigare svenska kulturpluralistiska migrationspolitiken (exemplifierat i framförallt 1975 års riktlinjer) implicerade förekomsten av kulturellt homogena grupper av individer med specifika rättigheter så (åter)konstruerades samtidigt bilden av en särskild offentlig och etnisk ”svenskhet” – en bild som dessutom ofta artikulerades i könade termer med ett antagande om hushållet som inrymmande genuina traditioner.⁵⁰ Även om idealet om mångfald ännu idag kvarstår inom integrationspolitiken fortgår dock denna differentieringsprocess med hjälp av nyliberala styrningsformer. Som Korteweg noterar så implicerar den rådande integrationsdiskursen “a denial of immigrants always already belonging to the nation-state context within which they are labeled immigrants.”⁵¹ Vidare menar hon att denna diskurs både “produce[s] immigrants as particular racialized and gendered subjects” och samtidigt konstruerar dessa som “subjects of abjection onto whom generalized social problems are projected.”⁵²

Både migration och gränser kommer i min avhandling således att betraktas som instabila begrepp som hela tiden måste upprätthållas genom politiska artikulationer och praktiker inom rådande migrationsregimer. Dessa gränsdragnings- eller differentieringspraktiker bör dock inte betraktas som enbart geopolitiska eller territoriella frågor utan kan snarare förstås som inneboende delar av den sociala världens konstruktion och verkar således även inom nationsgränserna och det tillhörande medborgarskapet. Migration och gränser har politiska innebörder – och delvis autonoma sådana – och kan inte behandlas som epifenomen eller rena bieffekter av andra sociala strukturer. Inte heller går det att finna en utväg ur den metodologiska nationalismen enbart i relativiseringen av nationer och gränser utan gränsernas produktiva egenskaper och instrumentella värde för skapandet av kapitalistiskt (mer)värde och formandet av arbetarsubjektiviteter måste infogas i analysen. Inom forskningen kring fackföreningar och migration måste även den gradvisa de-artikulationen av medborgare från arbetare tas i beaktande och analyseras som central i den samtida konflikten mellan arbete och kapital.

Postkolonial feminism och intersektionalitet

Den svenska (reformistiska) arbetarrörelsen anslöt sig tidigt till det europeiska modernitetsprojektets ideal – om dock i en särskild ”marxistisk” tappning – och därmed också till den koloniala tankestruktur, utvecklingssyn och skillnadstänkande som detta projekt vilade på.⁵³ Aleksander Motturi har vidare argumenterat för att detta skillnadstänkande ännu idag formar den sociala organisationen genom en ”etnotism” som måste förstås som en direkt följd av rasismens tankemönster.⁵⁴ Från postkolonial teori och feminism tas utgångspunkten att den västerländska kunskapsproduktionen och

⁴⁸ Mezzadra och Neilson, *Border as method, or, the multiplication of labor*, 155.

⁴⁹ Mezzadra och Neilson, 22.

⁵⁰ Schrover och Moloney, ”Introduction”, 38; Maja Cederberg, ”Gender, Inequality and Integration: Swedish Policies on Migrant Incorporation and the Position of Migrant Women”, i *Gender, Migration and Categorisation: Making Distinctions between Migrants in Western Countries, 1945-2010*, red. Marlou Schrover och Deirdre Moloney (Amsterdam University Press, 2013), 199.

⁵¹ Korteweg, ”The Failures of ‘Immigrant Integration’”, 431.

⁵² Korteweg, 432.

⁵³ Håkan Blomqvist, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen*, Södertörn doctoral dissertations 5 (Stockholm: Carlsson, 2006); Edward W. Said, *Orientalism* (Stockholm: Ordfront, 2016).

⁵⁴ Aleksander Motturi, *Etnotism: en essä om mångkultur, tystnad och begäret efter mening* (Göteborg: Glänta produktion, 2007).

struktureringen av den sociala verkligheten inte kan frångöras (post)koloniala maktstrukturer och exploateringsprocesser i vilken ”idén om den andras essentiella annorlundahet” fungerar som ett legitimerande element för underordning.⁵⁵ Denna tankefigur återfinns dock även inom en del västerländsk feministisk teori – och den samtida jämställdhetsdiskursen – där kvinnor på förhand har konstruerats som enhetliga subjekt och där bilden av ”tredje världens kvinnor” har fungerat som en konstruerad motsats till den etnocentriska universalismens modernitetsanspråk.⁵⁶ I en svensk kontext har Diana Mulinari och Åsa Lundqvist undersökt hur konstruktionen av ”invandrarkvinnor” förändrats inom den offentliga och politiska diskursen i Sverige sedan 1960-talet och drar slutsatsen att det svenska jämställdhetsarbetet ibland kommit att reproducera skillnader mellan olika kategorier av kvinnor då bilden av ”invandrarkvinnan” fungerat som en diskursiv avpersonifiering.⁵⁷

Med intersektionell analys avses framförallt insikten om att den sociala artikulationen av klass, genus, etnicitet/”ras” och sexualitet inte kan förstås separat från varandra utan måste inkorporeras i en och samma maktanalys.⁵⁸ I detta sammanhang blir en kritik av det kapitalistiska systemet en integrerad del av analysen med syfte att ”uncover how and in what circumstances identity formation is instrumental for capitalist accumulation” och att på så sätt bidra med en ”critical analysis that anchors issues of identity formation and subjectivity into a logic of capitalist exploitation”.⁵⁹ Med en sådan förståelse av samhällsliga maktstrukturer måste (den svenska och Kommunals) klassdiskursen också betraktas som nödvändigtvis könad och rasifierad. Samtidigt är samhällsliga diskurser inte oföränderliga utan instabila system av mening som hela tiden riskerar att de- och re-artikuleras av motdiskurser.⁶⁰ Betraktade som flytande och ambivalenta kategorier är det möjligt att undersöka hur rasifieringsprocessen historiskt har förändrats i relation till olika migrationsregimer och i vilka vissa subjektpositioner tillfälligt stabiliserats medan andra åtminstone delvis kunnat bli ”de-racialised as the ’migrant other’ and re-racialised as White.”⁶¹

Källmaterial och metod

För att besvara de preliminära forskningsfrågorna kommer jag att utgå från flertalet källor. Kommunals årliga *verksamhetsberättelser* innehåller, förutom räkenskaper och medlemsstatistik, årliga diagnoser och prognoser av det makroekonomiska läget och förbundets politiska ställningstaganden. Vidare presenteras förbundets viktigaste aktuella frågor, deras egen syn på hur deras arbete fortgår samt en sammanställning av förbundets

⁵⁵ Paulina de los Reyes, ”Postkolonial feminism: Anteckningar om ett fält i rörelse”, i *Postkolonial feminism*, red. Paulina de los Reyes, vol. 1 (Hägersten: Tankekraft, 2011), 18.

⁵⁶ Chandra Talpade Mohanty, ”Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses”, *Feminist Review*, nr 30 (1988): 61; Ania Loomba, *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*, övers. Oskar Söderlind (Stockholm: Tankekraft, 2008).

⁵⁷ Diana Mulinari och Åsa Lundqvist, ”Invisible, Burdensome and Threatening: The Location of Migrant Women in the Swedish Welfare State”, i *Reimagining the Nation: Essays on Twenty-First-Century Sweden*, red. Alexandra Ålund, Carl-Ulrik Schierup, och Anders Neergaard (Frankfurt am Main: Peter Lang Publishing, 2017), 22.

⁵⁸ Patricia Hill Collins, ”Intersectionality’s Definitional Dilemmas”, *Annual Review of Sociology* 41, nr 1 (2015): 1–20; Paulina de los Reyes och Diana Mulinari, *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap* (Malmö: Liber AB, 2005); Floya Anthias, ”Transnational Mobilities, Migration Research and Intersectionality”, *Nordic Journal of Migration Research* 2, nr 2 (01 januari 2012).

⁵⁹ Paulina de los Reyes, ”When Feminism Became Gender Equality and Anti-Racism Turned into Diversity Management”, i *Challenging the Myth of Gender Equality in Sweden*, red. Lena Martinsson, Gabriele Griffin, och Katarina Giritle Nygren (Bristol: Policy Press, 2016), 40–41.

⁶⁰ Ernesto Laclau och Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, 2. ed. (London: Verso, 2001).

⁶¹ Diana Mulinari och Anders Neergaard, ”Theorising Racism: Exploring the Swedish Racial Regime”, *Nordic Journal of Migration Research* 7, nr 2 (27 januari 2017): 91.

yttranden angående både offentliga och fackliga utredningar. Även förbundets internationella arbete och kopplingar presenteras i detta material. I Kommunals *protokollsamling* ingår förutom protokoll från förbundets kongresser även förbundsstyrelseprotokoll och överstyrelseprotokoll. I detta material går det att identifiera eventuella interna konfliktlinjer i form av debatter och *motioner* men även de ställningstaganden, begrepp och problemformuleringar som aktualiserats under olika tidsperioder. Förbundets *utredningsverksamhet* under tidsperioden – inte minst förbundets invandrarutredning från 1983 – är ytterligare en viktig källa då man vill undersöka Kommunals kunskapsproduktion och förändrade problemformuleringar. Till detta kan även läggas broschyrer, utbildningsmaterial och *handlingsplaner* som utredningarna ofta gav upphov till. Kommunals medlemstidning *Kommunalarbetaren* utgör den primära förmedlingen mellan förbundet och dess medlemmar och kommer att vara en viktig källa vid en diskursanalytisk undersökning av Kommunals representation av migranter. Tidskriften är ett viktigt organ inom Kommunal som både speglar och formar förbundets rådande problemformuleringar och ställningstaganden. En sista källa kommer att utgöras av den *statistik* som producerats av både Kommunal och SCB under tidsperioden. Statistiken under tidsperioden är långt ifrån homogen och har utgått från olika kategoriserings- och urvalsprocesser, inte minst vad gäller den offentliga sektorns olika grenar och yrkeskategorier.

Vid besvarandet av de preliminära forskningsfrågorna kommer jag att närma mig källmaterialet med hjälp av flera metoder som kommer att utvecklas under undersökningens gång. Initialt kommer jag att närma mig källmaterialet med hjälp av en kvalitativ innehållsanalys för att urskilja tidsmässiga mönster, språkliga teman och representationer inom Kommunals språkliga förmedling. Genom en djupläsning av utvalda texter avser jag därefter att söka identifiera migrationsdiskursens centrum och ramar samt de subjekspositioner som artikuleras inom denna.

Med Foucaults diskursanalytiska ansats, eller historisk-filosofiska praktik, är målet att blottlägga både den studerade diskursens ordning och dess genealogi.⁶² En liknande metodologisk ingång återfinns hos Joan W. Scott som kopplar samman elementen vetande, makt och subjekt och menar att en kritisk historieskrivning bör läsa historien bakåt med syfte att blottlägga de kategorier, värderingar och språkliga strukturer som ofta tas för givet, d.v.s. historiens diskurser, och identifiera dess ursprung.⁶³ För både Scott och Foucault är frågan kring hur agentskap och subjektskap skapas – snarare än att bara ta det för givet – framträdande och Scott efterfrågar därför kritiska granskningar av förment transhistoriska betydelser och konstituerandet av skillnadstänkande. Utifrån, och i kritisk dialog med, Ernesto Laclau och Chantal Mouffes teoretiska begreppsapparat (element, moment, ekvivalenskedjor, subjekspositioner, diskursiva fält etc.) kommer en mer konkret diskursanalytisk metodik att framarbetas.⁶⁴

Med hjälp av deskriptiv statistik har en kartläggning av Kommunals organisation, strukturomvandlingarna och den primärkommunala sektorns utveckling under tidsperioden påbörjats. Denna undersökning i sig kommer att diskuteras inom ramen för avhandlingens ontologiska antaganden och tanken just nu är att med denna kartläggning även kritiskt undersöka vad som från offentligt statistiskt håll skrivits in i den offentliga sektorn, samt hur denna inskription förändrats.

⁶² Michel Foucault, "Vad är kritik?", *Fronesis*, nr 36–37 (2011): 127–52.

⁶³ Joan W. Scott, "History-Writing as Critique", i *Manifestos for History*, red. Keith Jenkins, Sue Morgan, och Alun Munslow (Routledge, 2007).

⁶⁴ Laclau och Mouffe, *Hegemony and socialist strategy*.